

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 2 (45)

Заснований в 1996 році

Рівне – 2011

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 2 (45). — Рівне: РДГУ, 2011. — 211 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем дошкільної освіти та підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів за матеріалами доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Світ дошкілля: психолого-педагогічні проблеми дошкільної освіти», проведеної 9-10 грудня 2010 р. Рівненським державним гуманітарним університетом спільно з Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, Управлінням освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації, Інститутом психології ім. Л.С.Виготського Російського державного гуманітарного університету (Москва, Росія), факультетом дошкільного виховання Білоруського державного педагогічного університету ім. Максима Танка (Мінськ, Білорусь), Бельцьким державним педагогічним університетом імені Алеко Руссо (Бельці, Молдова), факультетом дошкільного виховання та освіти дорослих Дебреценського університету (Гайдубесермень, Угорщина).

Матеріали можуть бути корисними для науковців, працівників дошкільних навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Безкоровайна Ольга Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Руденко Володимир Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 9 від 29.04.2011 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додатки до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8 і від 30.03.2011 р. № 1 – 05/3).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 09 — 04.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2011

– *космічна функція* культури є найбільш загальною, безпосередньо пов'язаною з місцем і призначенням людини у світі. Завдяки накопиченню інформації людська культура стає глобальним способом гармонізації простору, відвойовуючи його у хаоса і непевності. Ставши сукупною силою людства, культура не тільки виступає фактором, що забезпечує його існування, збереження і розвиток, але і створює необоротність часу, об'єднуючи космос і людину проти хаосу [8].

Функції культури пов'язані з функціями навчання дітей дошкільного віку. Найважливіші з них:

– *освітня* – реалізується завдяки відбору, передаванню і засвоєнню дітьми певної системи знань, умінь і навичок;

– *розвивальна* – зорієнтована на розумовий розвиток дитини, постійне вдосконалення її розумових здібностей, пізнавальної діяльності;

– *виховна* – виявляється у змісті знань, які стають основою світогляду, рис особистості [6, 367].

Дошкільна освіта – цілісний процес, спрямований на: забезпечення різнобічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб; формування у дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду. Мета дошкільної освіти – сформувати базис особистісної культури дитини через відкриття їй світу в його цілісності та різноманітності як сукупність чотирьох сфер життєдіяльності – «Природа», «Культура», «Люди», «Я». Суспільству необхідні життєздатні, самостійні, практично умілі, творчі люди з розвиненим почуттям відповідальності, гідності, совісті, тому пріоритетним є ціннісний, морально-соціальний розвиток особистості з перших років її життя [6].

Висновки. Отже, культурологічна складова в змісті дошкільної освіти допомагає не тільки сформувати особистісну культуру дитини, глибше осягнути суспільно-культурні явища, впорядковувати історичний досвід, але й вибудувати більш-менш чітке бачення майбутнього. В культурі може фіксуватися як спосіб життя особистості, так і спосіб життя суспільства в цілому. Культура будується на основі взаємодії особистості з навколишнім середовищем, світом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бокань В.А. Культурологія: [навч. посіб]. / Володимир Андрійович Бокань. – К.: МАУП, 2000. – 136 с.
2. Гатальська С.М. Філософія культури. Підручник / Стелла Миколаївна Гатальська. – К.: Либідь, 2005. – 328 с.
3. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: [навч.-метод. посіб.] / Наук. ред. О.Л. Кононко. – К.: Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. – 243 с.
4. Культурологія. Короткий термінологічний словник: навчальний посібник / [авт.-уклад. Антофійчук В.І.]. – Чернівці: Рута, 2002. – 152 с.
5. Подольська С.А. Культурологія. Навчальний посібник. / С.А. Подольська, В.Д. Лихвар, К.А. Іванова. – [вид. 2-ге, перероблене та доповнене]. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 392 с.
6. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Тамара Іллівна Поніманська. – К.: «Академвидав», 2006. – 456 с.
7. Українська культура: історія і сучасність: Навч. Посібник / [Черепанова С.О., Скотний В.Г., Бичко І.В., та ін.]: за ред. С.О. Черепанової. – Львів: Світ, 1994. – 456 с.

Резюме. В статті обґрунтовується теоретичне осмислення культурологічної складової в змісті дошкільної освіти. Розкрито поняття «культурологія», «культура».

Ключевые слова: содержание образования, содержание дошкольного образования, развитие культуры, культурология, культура, функции культуры.

The summary. In the article the theoretical understanding of cultural component in the content of preschool education is described. The concepts of «cultural studies», «culture» are determined.

Key words: content, content of pre-school education, cultural development, culture, functions of culture.
Одержано редакцією 16.11.2010 р.

УДК: [372:37.037]:37.04

О.І. ЮРЧУК

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Резюме. Стаття присвячена висвітленню проблеми індивідуального підходу у процесі фізичного виховання дітей дошкільного віку, як багатоаспектного педагогічного явища.

Ключові слова: індивідуальний підхід, гармонійний розвиток дитини, стан здоров'я, фізичне здоров'я, психологічні особливості дітей, фізичний розвиток, фізична підготовленість.

Постановка проблеми. Індивідуалізація навчально-виховного процесу, як складова особистісно орієнтованої моделі освіти, здавна привертала увагу педагогів і психологів.

У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні зазначається, що цілісний розвиток дитини як особистості – головна мета модернізації дошкільної освіти на сучасному етапі розвитку держави, а це, зокрема, передбачає турботу про здоров'я дошкільника, стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя,

психічний комфорт, позитивне самопочуття, спокій, рівновагу, задоволення, а не лише відсутність хвороб і фізичних вад. Турбота про фізичне здоров'я дитини дошкільного віку завжди було і лишається одним із пріоритетів педагогічної роботи [1].

Сучасні концепції виховання відзначають, що фізичне здоров'я – головна умова духовного і морального здоров'я дитини. Удосконалення фізичного розвитку, зміцнення здоров'я дітей має життєво важливе значення, адже від підростаючого покоління у майбутньому буде залежати добробут нашого народу, розвиток у всіх його сферах.

Фізичне виховання здійснюється в тісному зв'язку з моральним, розумовим, естетичним та трудовим вихованням, тільки за цієї умови воно буде сприяти формуванню всебічно розвиненої дитини.

У перші шість років життя фізичне виховання є основою всебічного розвитку дитини. У цей період закладається фундамент здоров'я, нормального фізичного розвитку та виховуються основні риси особистості людини.

Е.Вільчковський зазначає, що організм дитини дуже гостро реагує на незначні відхилення від норми в оточуючому її середовищі, що пов'язане з його інтенсивним розвитком та недостатньою функціональною зрілістю окремих органів та систем. Зв'язки між соматичними та психічними процесами у дошкільників більш міцні, ніж у дорослих [2]. Тому теорія фізичного виховання обов'язково повинна враховувати психічні та анатомо-фізіологічні особливості дітей раннього та дошкільного віку, науково обґрунтовуючи засоби та методи фізичної культури дитини.

Таким чином, *метою дослідження* є дослідити і науково обґрунтувати напрями здійснення індивідуального підходу в процесі фізичного виховання дітей дошкільного віку.

Результати наукових досліджень засвідчують формування неповторної індивідуальності кожної дитини шляхом взаємозв'язку генетичної програми й умов життя, середовища, морфологічних і функціональних ознак. На певних етапах онтогенезу соціальні чинники можуть, як сприяти прояву і вдосконаленню спадково обумовлених здібностей, так і, навпаки, – затримувати реалізацію спадкових задатків, навіть при високому ступені їх проявів. У зв'язку з цим вчені (Ю.Аркін, Е.Вільчковський, О.Запорожець, П.Лесгафт, Дж.Локк, М.Монтессорі, Ж.-Ж.Руссо, Я.А.Коменського, Т.Осокіна, Й.Песталоцці, С.Русова, Д.Хухлаєва) підкреслюють велике значення фізичних вправ для гармонійного розвитку дітей.

Дослідженнями в галузі теорії і методики фізичного виховання було доведено нерівномірність і різночасовість розвитку рухів у дітей різної статі, визначено динаміку вікових змін у фізичному вихованні дошкільників (О.Аракелян, Е.Вільчковський, В.Зуєв, Л.Карманова, В.Мануйлова); досліджено особливості рухової активності дошкільників, відмінності середніх показників рухової активності в залежності від рівня фізичної підготовленості, стану здоров'я (Н.Єрмак, М.Рунова, В.Шебеко, В.Шишкіна) [3].

Процес фізичного виховання має свої особливості: необхідність особистого контакту вихователя й вихованця; можливість використання неформальних відносин; інтерес вихователя до самопочуття дітей, врахування їхніх здібностей, нахилів, оцінювання виконання дітьми фізичних вправ й увага педагога до відчуттів, які виникають у процесі оволодіння ними. Практично з першого заняття фізичними вправами формується декілька рівнів зворотного зв'язку на рівні кінематичних відчуттів у дошкільників (внутрішній зворотній зв'язок) і виконання (зовнішній зворотній зв'язок) фізичних вправ дитиною.

Для кожної особистості можливий певний діапазон застосування фізичних навантажень, необхідний для нормального розвитку організму і збереження здоров'я. Зв'язок рухової активності зі станом здоров'я, функціональними резервами організму, фізичною працездатністю повинен виступати основним аргументом при визначенні оптимальних величин фізичного навантаження. Вченими (Е.Вільчковський, В.Заціорський, В.Філін, та ін.) встановлено певні вікові періоди, коли розвиток тих чи інших якостей відбувається найбільш успішно. Без урахування психологічних особливостей дітей правильне фізичне виховання не можливе.

Індивідуалізація процесу фізичного виховання дітей можлива лише із врахуванням морфологічних, психологічних, психомоторних і функціональних особливостей їхнього розвитку.

Під час пошуку шляхів індивідуалізації процесу фізичного виховання на перший план виходять критерії, які розкривають індивідуальні ознаки дітей. Вони можуть мати як груповий характер, так і бути суворо індивідуальними особливостями кожного.

Вчені у галузі фізичного виховання дітей дошкільного віку виділяють такі критерії індивідуалізації фізичного виховання дітей, як: стан здоров'я, рівень фізичної підготовленості, рівень рухової активності дітей. На думку Е.Вільчковського [2], успішна реалізація цього принципу обумовлює оздоровчий ефект педагогічного процесу, спрямованого на зміцнення здоров'я, покращення фізичного розвитку та формування рухової підготовленості дитини. Необхідність дотримання цього принципу пов'язана із тим, що фізичні вправи, впливаючи на життєво важливі функції організму, можуть мати негативні наслідки при значному фізичному навантаженні, які не враховують анатомо-фізіологічних особливостей дитини. Спробуємо проаналізувати шляхи здійснення індивідуального підходу до дітей з врахуванням вищезазначених критеріїв.

За станом здоров'я діти розподіляються за медичними групами, що сприяє визначенню для кожної з них оптимального фізичного навантаження й умов фізичного виховання.

Першу групу здоров'я (основну) складають діти з нормальним рівнем фізичного розвитку й основних функцій організму.

До другої групи (підготовчої) відносяться також здорові діти, що мають деякі функціональні та

морфологічні відхилення (гіпертрофія мигдалин I-II ступеня, порушення сну, постави, незначні порушення зору, відставання окремих функцій у фізичному розвитку, знижена опірність організму до захворювань).

Діти *третьої групи* (спеціальної) – хворі хронічними захворюваннями (хронічний тонзиліт, алергічні захворювання, піелонефрит, астматичний бронхіт, хронічна пневмонія).

Діти другої і третьої груп (ослаблені) мають потребу в індивідуалізації фізичного навантаження при більш пильному спостереженні лікаря під час загартувальних процедур.

Збільшення фізичного навантаження для ослаблених дітей повинно бути поступовим. У цьому випадку серцево-судинна система встигає адаптуватися за рахунок збільшення потужності серцевого викиду, поліпшення кровопостачання працюючих органів. Часто повторюване надмірне фізичне навантаження сприяє виникненню паталогічних процесів у серцевому м'язі, судинах і в клапанному апараті. У зв'язку з цим переходи до навантаження і назад до спокою повинні бути пасивними, необхідно передбачити розслаблюючі і динамічні дихальні вправи. Тренувальними вправами є ходьба по рівній місцевості, рівномірний повільний біг, плавання. Ефективними є загальнорозвиваючі вправи, що охоплюють усі м'язові групи. Необхідно дотримуватись принципу поступовості зміни вихідного положення - лежачи, сидячи, стоячи. Під час бігу варто уникати раптових зупинок, тому що при виконанні цієї вправи основна маса крові накопичується в скелетних м'язах, а при раптовій зупинці падає артеріальний кров'яний тиск у судинах мозку, що може призвести до непритомності. Ослаблені діти важко переносять різкі нахили та повороти тіла, а також групи вправ, у яких навантаження припадає одночасно на всі групи м'язів. Включення цих вправ у комплекс ранкової гімнастики, фізкультурного заняття вимагає обов'язкового спостереження за самопочуттям дитини з боку лікаря. Більшість вправ, що коригують, необхідно виконувати, лежачи на спині чи животі. Тверда площина опори створює умови для виправлення порушень постави і надає правильне положення тіла.

Індивідуалізація загартувальних заходів полягає у збільшенні часу перебування дітей на свіжому повітрі в теплий час року й зменшення цього часу в прохолодну погоду. Діяльність ослаблених дітей на прогулянці визначається відповідно до стану їхнього здоров'я, індивідуально для кожної дитини. Тому варто постійно спостерігати за дітьми, попереджаючи стомлення і пітливість, і переключати їх з одного виду діяльності на інший. Не рекомендуються на прогулянках тривалі пробіжки, ігри великої рухливості, що викликають фізичне перенавантаження й утому. Однак, не слід захоплюватися і дуже спокійними іграми, особливо пов'язаними із довгим сидінням, тому що це викликає переохолодження організму, особливо ослабленого.

Оздоровча дія повітря використовується й при організації денного сну на відкритому повітрі за всіх пір року. Головне завдання полягає в тому, щоб одяг забезпечував стан теплового комфорту.

Поступово дітей привчають до контрастних повітряних ванн, коли вправи виконуються в умовах змінного температурного режиму +22°C, +18 °C (ігрова кімната і спальня). Варто пам'ятати про індивідуальний підхід при проведенні повітряних ванн.

У систему індивідуальної роботи з дітьми в процесі їхнього фізичного виховання включаються облік особливостей фізичної підготовленості. За характером фізичної підготовленості дошкільників умовно можна розділити на 3 групи – діти з високими, середніми і низькими показниками основних видів рухів, фізичних і вольових якостей. Діти першої групи, що мають високі показники фізичної підготовленості, відрізняються швидкістю і впевненістю дій, у випадку невдачі не відступають від мети, а прикладають максимум зусиль для досягнення наміченого результату, уміють самостійно приймати рішення, знаходити доцільний спосіб дій, стримувати свої почуття і бажання, їм властива відсутність сумнівів і страху при виконанні вправ, високе почуття активності і самостійності, уміння слухати вихователя, виконувати його вказівки і доручення.

Дітей другої групи, що мають середні показники фізичної підготовленості, характеризує нерівномірність розвитку основних видів рухів, фізичних і вольових якостей, різноплановість рухової поведінки. Так, поряд з високими показниками сили, швидкості, витривалості, ці діти мають низькі показники спритності і допускають багато помилок у техніці складних видів рухів. Частина дітей цієї групи навіть при постійному спонуканні педагога вправу виконує неякісно, ухиляється від завдань, що вимагають тривалої вольової напруги. А деякі діти виявляють педантизм у виконанні рекомендацій педагога, але при невдачах, помилках, що допускаються, знижують активність дій і не звертають увагу на те, якісно чи ні вони виконують завдання.

Діти третьої групи з низькими показниками фізичної підготовленості на відміну від інших дітей майже не прикладають зусиль, щоб змусити себе працювати. У ситуаціях, що вимагають рішучості, енергійності дій, виявляють повільність, недостатню впевненість, нездатність перебороти почуття страху, їм властивий стан пригніченості в зв'язку з невдачами, невміння придушувати в собі окремі бажання. Тільки в досить простій обстановці вони виявляють відповідну активність, що в процесі виникнення нових труднощів поступається місцем більш звичним формам поведінки (пасивність, байдужість і т. п.).

Індивідуальна робота з дітьми передбачає облік індивідуальних особливостей їхнього рухового розвитку. Так, групі дітей, що відрізняються високими показниками фізичної підготовленості, корисні завдання, спрямовані на вдосконалення їхніх рухових умінь і навичок. Цьому сприяє виконання знайомих рухів у нових сполученнях (ігри, змагання, вправи в парах), з незвичайних вихідних положень, у незвичайних умовах. Можливе використання доступних дітям елементів акробатики.

Завдання з розвитку сили включають динамічну напругу при стрибкових вправах, загальнорозвивальних вправах, які виконуються з вихідного положення лежачи (на спині, животі).

Для розвитку швидкості необхідні знайомі вправи, які включають рухи ніг, рук, тулуба, тобто вправи для

розвитку частоти рухів і швидкості м'язових скорочень (біг, плавання, рухливі і спортивні ігри). Можуть бути використані ігрові конкурси-завдання : «Наздожени обруч», «Хто більше збере» та ін.

Завдання, які розвивають фізичні якості, варто підбирати так, щоб вони передбачали прояв волі, подолання труднощів при виконанні вправ (на спортивних снарядах, у парах, трійках, у незвичайному положенні тіла).

Дошкільникам з низьким показниками фізичної підготовленості необхідні доступні завдання, які сприяють їх загальному фізичному розвитку. Цьому можуть слугувати знайомі дітям фізичні вправи, рухливі і спортивні ігри, що рекомендуються програмою фізичного виховання. На прогулянці особливу увагу варто приділяти розвитку основних видів рухів, для цього необхідно створювати умови для ігор з рухами, частіше проводити ігри, під час яких діти виконували б однакові вправи з установкою на їхнє якісне виконання.

Характер фізичної підготовленості дітей потрібно враховувати і при організації фізкультурних занять. Так, при виконанні загальнорозвивальних вправ індивідуалізація фізичного навантаження буде пов'язана із зміною вихідного положення вправ, чи збільшенням-зменшенням амплітуди рухів, кількості повторень.

При виконанні основних видів рухів можуть мати місце диференційовані завдання, спрямовані на відпрацювання й удосконалення техніки рухів:

1-й варіант: Діти одержують завдання, однакові за змістом, але різні за способом виконання;

2-й варіант: Кожній групі визначається різний за змістом навчальний матеріал, але однаковий за способами виконання;

3-й варіант: Кожна група одержує завдання, різне за змістом і способом виконання.

Останній напрям індивідуалізації в процесі фізичного виховання дошкільників – за рівнем рухової активності – на сьогодні є одним з глибоко вивчених і знаходить своє втілення в практиці завдяки дослідженню М.Рунової [5].

Характер виконання рухових завдань залежить від багатьох факторів, серед яких методи навчання мають особливо важливе значення.

При підборі методів, що забезпечують наочність навчання, необхідно керуватися сформованими у дітей уміньми сприймати просторові, тимчасові й кількісні ознаки і відносини, що існують між предметами і явищами навколишнього світу. Чим нижчі рухові здібності дітей, тим конкретніше і повніше повинна бути представлена наочність. Так, якщо дітям з високим рівнем фізичної підготовленості для створення точних уявлень про виконання руху досить демонстрації його в нормальному темпі, то для дітей із середнім і низьким рівнем фізичних можливостей необхідний уповільнений показ із вказівкою, на який елемент техніки необхідно звернути особливу увагу. Найбільш складні вправи потрібно демонструвати в різних площинах, багаторазово повторюючи їхній показ у процесі заняття. Помічено, що вправа краще засвоюється дітьми, якщо її демонстрацію здійснює дитина з врахуванням своїх індивідуальних здібностей. Педагог при цьому роз'яснює деталі руху.

Також важливо знати і індивідуальні особливості дитини по типам ВНД для того, щоб не допускати зривів нервової діяльності при оволодінні дітьми фізичними навичками. Особливої уваги вимагають діти "крайніх" типів, "збудливі" і "слабкі", які частіше хворіють на неврози. Тому планувати заняття, види діяльності, орієнтуючись на "старанну" дитину, не можна. Потрібно враховувати особливості кожної дитини, як на заняттях, так і поза ними.

Діти із сильними врівноваженими процесами збудження й гальмування (сангвініки й флегматики) є помірковано рухливими, однаково охоче беруть участь у рухливих і спокійних іграх, швидко опановують складними рухами, охоче виконують рухи в помірному темпі, розвиток силових і швидко-силових якостей у них відбувається у відповідності з віковими нормативами.

Завдяки силі й урівноваженості нервових процесів, гарної координації рухів і розвинених силових якостей, вони демонструють високу здатність до тривалої роботи помірної інтенсивності.

Діти із сильними, але не врівноваженими нервовими процесами, з перевагою збудження, так звані «збудливі» діти (холерики) відрізняються високим рівнем фізичної працездатності, охоче беруть участь у рухливих іграх, займаючи в них командні ролі, швидко опановують складними рухами, успішніше й охоче виконують вправи швидкісного характеру, гірше, ніж діти з урівноваженими нервовими процесами, справляються із завданнями, що вимагають витривалості.

Діти, що вирізняються слабкістю нервових процесів, «слабкі діти» меланхоліки відрізняються низькою працездатністю, швидко стомлюються, процес активного гальмування утруднений, рухова активність знижена, воліють спокійні ігри рухливим, охоче виконують руху в повільному темпі.

Слабкість процесів збудження й гальмування, недостатній рівень розвитку сили й швидкості є причиною низької працездатності при виконанні навантажень швидкісного характеру. Найбільше успішно вони справляються з нетривалими навантаженнями помірної інтенсивності. Існує безліч варіантів характеристик дітей з різними нервово-психічними особливостями. Так академік С.Далецький виклав у своїй книзі «Думки в шляху» цікаві характеристики дітей. Він поділяє їх наступним чином.

Дослідники. Частіше хлопчики. Діють зазвичай поодиночки, але іноді поєднуються в групи по дві-три людини. Вони завзято й з інтересом вивчають незрозумілі предмети, явища, проявляючи невичерпну енергію.

Ділові люди. Постійно зайняті чимось важливим. Одні з них старанно малюють, інші відривають голову

ляльці, треті щось обговорюють, завжди серйозні й не втрачають часу дарма.

Байдужі. Байдуже відкривають рот, коли п'ють ліки. Без цікавості ставляться до навколишнього. Уже з раннього дитинства у них як би звучить питання: «Навіщо мені це? Ну й що?».

Анархісти. Ці у владі природи, що розбушувалася. Не зупинити. Не приборкати, не підкорити, не зацікавити. Спрацьовує бурхлива уява. З такими дітьми завжди й скрізь багато турбот.

Інтелектуали. Про них часто говорять: «У нього голова...» Ці діти звичайно догадливі й кмітливі. Жагучі, живі, рухливі. Жодне явище такими хлопцями не сприймається спокійно. Швидко усьому дають оцінку. Спочатку роблять, потім думають. Якщо розуміють, що були не праві, каються.

Боягузи. Бояться всього без винятку, не вірять нікому. Багато неприємностей приносить ця риса характеру як самим дітям, так і навколишнім.

Ніжні. Постійно в очах світиться ніжність. Вони довірливі й ласкаві, не можуть захистити себе.

Нормальні. Становлять більшість. У них адекватні реакції: коли весело – сміються, а у важких випадках – плачуть. Це міцні характером діти.

Ці індивідуальні нервово-психічні особливості дітей впливають і на рухову активність дитини.

Індивідуалізація фізичного виховання у навчальному закладі передбачає таку організацію навчального процесу, за якої вибір способів, засобів, прийомів і методів, форм і темпу навчання враховує індивідуальні відмінності дітей, рівень їхнього фізичного розвитку, фізичної підготовленості та стану здоров'я.

Усвідомленому виконанню дітьми рухів сприяють такі прийоми, як пояснення, аналіз, оцінка. Докладний і послідовний виклад техніки виконання вправи з демонстрацією кожного його елемента необхідний дітям, що мають низький рівень фізичної підготовленості. Для дітей середнього і високого рівня в поясненні потрібно підкреслити особливості виконання найбільш складних елементів руху. Пояснення можна подавати в стисnutій формі, посилаючись на уже відомі елементи рухів. Ці діти можуть представити, й описати вправу, яку вони тільки починають розучувати, що недоступно дітям, які мають низький рівень фізичної підготовленості. Серед практичних методів особливе значення необхідно приділяти повторенню вправ та ігрових рухових завдань. Однак, у групі дітей, що мають високий рівень фізичної підготовленості, найбільш ефективним є варіативне повторення, при якому в характер вправи вносяться зміни. Це викликає підвищений інтерес до вправи, сприяє більш якісному її виконанню.

Застосування ігрових прийомів також різноманітне. З дітьми, що мають низький рівень фізичної підготовленості, варто проводити ігри, під час яких усі діти виконують однакові рухи з установкою на їх якісне виконання. У групах дітей високого і середнього рівня фізичної підготовленості найбільш ефективні ігри з елементами змагання.

Висновки. Таким чином, індивідуальний підхід у фізичному вихованні дошкільника враховує різні сторони його рухового розвитку. Він містить у собі комплекс методів і прийомів, що встановлюють взаємозв'язок між змістом рухового матеріалу й індивідуальними особливостями дітей.

Отже, аналіз науково-методичної літератури засвідчує, що індивідуалізація фізичного виховання у дошкільному навчальному закладі передбачає таку організацію навчального процесу, за якої вибір способів, засобів, прийомів, методів, форм і темпу навчання враховує індивідуальні відмінності дітей, рівень їхнього фізичного розвитку, фізичної підготовленості та стану здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти // Дошкільне виховання. – 1999. – №1. – С. 3-19
2. Вільчковський Е.С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку / Вільчковський Е.С. – Львів: ВНТЛ, 1998. – С. 47-53.
3. Георгян Н.М. Індивідуально-диференційований підхід у фізичному вихованні дітей дошкільного віку / Георгян Н.М., Садова Т.А. //Збірник наукових праць. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – Вип.8. – Кн. II. – К., 2005.
4. Роговик Л. Весело без остраху. Індивідуальний підхід до навчання рухів через розвиток психомоторики / Л.Роговик //Дошкільне виховання. – 2000. – №1. – С. 26-27.
5. Рунова М. Двигательная активность ребенка в детском саду / Рунова М. – М.: Мозаика-Синтез, 2000. – 256с.

Резюме. Стаття посвящена освещению проблемы индивидуального подхода в процессе физического воспитания детей дошкольного возраста, как многоаспектного педагогического явления.

Ключевые слова: индивидуальный подход, гармоническое развитие ребенка, состояние здоровья, физическое здоровье, психологические особенности детей, физическое развитие, физическая подготовленность.

The summary. The article is making clear the problem of individual approach in the process of physical education of children of preschool age as multidimensional pedagogical phenomenon.

Key words: individual approach, harmonic development of a child, the state of health, physical health, psychological features of children, physical development, physical preparedness.

Одержано редакцією 19.11.2010 р.

УДК: 371.018

Л.А. ЯНЦУР

ЗМІСТ

<i>Козлюк О.А.</i> Робота з батьками щодо формування гуманістичної спрямованості спілкування дітей дошкільного віку.	3
<i>Марчук Г.В.</i> Становлення соціального досвіду дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності.	7
<i>Марусинець М.М.</i> Рефлексія у професійній діяльності вчителя початкових класів.	10
<i>Машикіна Л.А.</i> Практична підготовка слухачів магістратури за спеціальністю «Дошкільна освіта».	14
<i>Машовець М.А.</i> Сучасні підходи до організації педагогічної взаємодії дошкільного навчального закладу та батьків вихованців.	18
<i>Мудрак М.А.</i> Роль творчого потенціалу в процесі розвитку особистості.	24
<i>Науменко Т.І., Стеценко І.Б.</i> Пропедевтика інформаційної грамотності дітей від 2 до 6 років.	27
<i>Научук Т.В.</i> Психолого-педагогічні аспекти готовності керівника дошкільного навчального закладу до інноваційної діяльності.	31
<i>Никонова Л.Е.</i> Воспитание патриотизма ребенка в дошкольном учреждении средствами традиционной белорусской культуры.	35
<i>Онищенко А.С.</i> Інтелектуальний розвиток дошкільників на заняттях англійської мови.	38
<i>Олійник О.М.</i> Театрально-освітній простір дошкільного навчального закладу як передумова формування емоційної сприйнятливості дітей дошкільного віку.	42
<i>Павлушкіна О.В.</i> Використання інтерактивних технологій навчання у процесі викладання дошкільної педагогіки.	47
<i>Павлюк Т.О.</i> Проблема формування уявлень про лічбу у дітей старшого дошкільного віку: історія та сьогодення.	51
<i>Падалка О.І.</i> Аксіологічні особливості підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти.	54
<i>Паніна В.</i> Соціально-психологічний портрет дітей раннього віку – вихованців дитячих будинків.	57
<i>Пісоцька Л.С.</i> Організація розвивального простору для дітей: ретроспектива і сьогодення.	61
<i>Пилітко Л.М.</i> Темперамент дошкільника: особливості формування і прояву.	65
<i>Полєвікова О.Б.</i> Особливості засвоєння дошкільниками слів різних ступенів узагальнення.	68
<i>Половіна О.А.</i> Активізація навчальної діяльності майбутніх вихователів засобами ТРВЗ-педагогіки.	72
<i>Поніманська Т.І.</i> Гуманістичні педагогічні цінності як системоутворюючий чинник гуманістичного виховання.	76
<i>Попенко О.М., Мельничук О.І.</i> Особливості управління інноваційними процесами у ВНЗ I-II рівнів акредитації.	79
<i>Прилепин В.Л.</i> Особенности личностного развития педагогов ДОУ с разным образом семьи и их влияние на воспитательный процесс.	84
<i>Руденко В.М.</i> Оновлення змісту вищої освіти у контексті культури.	88
<i>Савінова Н.В.</i> Місце принципів комплексного підходу до розвитку мовлення та взаємозв'язку мислення, мови і мовлення в спеціальній методиці початкового навчання української мови.	93
<i>Сварковська Л.А., Пічурова К.С.</i> Здоров'язберігаючі технології у фізичному вихованні дітей раннього та дошкільного віку.	98
<i>Стаєнна О.О.</i> Формування основ громадянськості у дітей старшого дошкільного віку.	102
<i>Старжинская Н.С.</i> Инновационные процессы в дошкольном образовании Беларуси.	106
<i>Степанова О.І.</i> Психолінгвістичні основи навчання аудіювання дітей дошкільного віку.	110

<i>Стреха Е.А.</i> Модульний підход к організації роботи по екологічному вихованню дітей дошкільного віку.	113
<i>Сузанская Т.Н.</i> Образы материнства и детства в русской литературе XIX-XX вв.	116
<i>Титаренко С.А.</i> Підготовка студентів до виховання виразності рухів у дітей дошкільного віку в процесі проведення рухливих ігор.	119
<i>Товкач І.Є.</i> Індивідуальні особливості дітей дошкільного віку в ракурсі теоретичних розробок педагогів і психологів.	123
<i>Трусова Е.Л.</i> Своеобразие восприятия скульптуры детьми седьмого года жизни.	126
<i>Тупіленко С.В.</i> Розвиток теорії фізичного виховання дітей раннього віку.	130
<i>Улюкаєва І.Г.</i> Вітчизняний досвід створення програм для дитячих садків у 20-30 рр. XX ст.	133
<i>Фасолько Т.С.</i> Використання особистісно орієнтованих освітніх технологій у формуванні особистості дитини дошкільного віку.	137
<i>Федоренко М.В.</i> Упровадження психолого-педагогічних умов формування професійно значущих якостей у процесі фахової підготовки майбутніх педагогів.	141
<i>Ховрина Г.Б.</i> Общение ребенка с близкими взрослыми как условие формирования психологической готовности детей к обучению в школе.	145
<i>Хролець О.І.</i> Використання потенціалу дитячої літератури у формуванні гуманістично-ціннісних орієнтацій дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.	152
<i>Шебеко В.Н.</i> Развитие субъектности дошкольника в физкультурно-оздоровительной деятельности.	155
<i>Шелестова Л.В.</i> Особливості навчання читання старших дошкільників з метою збагачення картини світу.	160
<i>Шовкопляс О.М.</i> Удосконалення змісту навчально-методичної практики з фізичного виховання в системі підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку.	165
<i>Шутяк В.Г.</i> Ознакомлення молодших школярів з елементами техніки.	168
<i>Чередніченко С.В.</i> Теоретико-пізнавальне осмислення культурологічної складової у змісті дошкільної освіти.	172
<i>Юрчук О.І.</i> Організація індивідуального підходу у процесі фізичного виховання дітей дошкільного віку.	175
<i>Янциур Л.А.</i> Організація образотворчої діяльності дітей в рамках Базової програми розвитку дитини «Я у Світі».	180
<i>Янциур М.С.</i> Досвід підготовки фахівців з професійної орієнтації в зарубіжних країнах.	183
<i>Д-р Ковачне Д-р Бакоші Єва PhD, Гованські Яношне, Кішне Корбуль Каталін.</i> Методика формування комплексних компетенцій дошкільного виховання Komplex óvodai módszertani kompetenciák.	192
<i>Д-р Ковачне Д-р Бакоші Єва PhD</i> Розвиток креативного мислення.	198
<i>Гованські Я.</i> Місце хорового співу у підготовці фахівців дошкільного виховання.	204
<i>Відомості про авторів.</i>	208